

Lelkivezető-lelki gyermek személyes kapcsolódása a gyulafehérvári Papnevelő Intézet és a Pápai Német-Magyar Kollégium horizontján

**Dr. Macalik Győző spirituális,
a seminarista és újmisé
dr. Erőss Alfrédhoz intézett levelei
a XX. század első évtizedeiben**

OBERMÁJER ERVIN

Babeş-Bolyai Tudományegyetem – Vallás, Kultúra, Társadalom
Doktori Iskola, Kolozsvár (RO)
ervin.obermajer@ubbcluj.ro

A XX. század első felének évtizedei különösen nagy érvágást és szenvedést hoztak, nemcsak az erdélyi egyházmegyének, hanem a gyulafehérvári papnevelő intézet életében is. A nehéz évtizedeket, valamint az első világháború súlyos következményeit némiképp erősítette gr. Majláth Gusztáv Károly erdélyi püspök egyházépítő tevékenysége, de 1936-os betegállományba vonulása, és az azt követő átmeneti időszak, valamint Vorbuchner püspök későbbi halála

újabb súlyos krízist jelentett az egyházmegyének és ezzel együtt a papnevelő intézetnek is. Mindezt megfűszerezte az erdélyi impériumváltás folyamata,¹ valamint a második bécsi döntés meghozatala utáni eseményei is.²

Márton Áron püspök személye és emberi nagysága azonban az erdélyi püspökségnek is stabilitást és fejlődést jelentett a nehéz viszonyok között. Munkatársi-bizalmasi köre is nagyban hozzájárult ahhoz, hogy szellemisége 1949. június 21-ei letartóztatása után is fennmaradhatott. Áron püspök bizalmi embereihez Macalik Győző³ és Eröss Alfréd⁴ is hozzá tartozott. Kettejük mély kapcsolatát a többféle szempontból váltakozó előd-utód viszony szívélyes kapcsolata jellemezte. Macalik az egyházmegyei papnevelő intézet élén

1 Vö. Romsics I.: *Erdély elvesztése 1918-1947*, Helikon Kiadó, Budapest 2018. 85–306.

2 Vö. Marton J.: *Az erdélyi (gyulafehérvári) egyházmegye története*, Gyulafehérvár 1994. 169–170.; Jonica X.: *Mailáth Gusztáv Károly püspök az Erdélyi Egyházmegye élén*, in: https://epa.oszk.hu/00900/00939/00214/EPA00939_kereszteny_szo_2018_09_06.html 2024. május 11. 2315.

3 Dr. Macalik Simon Győző (1890-1953) római katolikus titkos püspök, vértanú. Középiskoláit Nagyváradon, majd Gyulafehérváron végezte. A teológiát Rómában a Collegium Germanicum et Hungaricum növendékeként kezdte, de tanulmányait Innsbruckban fejezte be. 1916-os papszentelés után káplán Gyulafehérváron, majd Kolozsváron. 1922-től a teológia tanára, majd a püspöki iroda igazgatója. 1951-ben titokban azótói c. püspökké szentelik. ugyanezen év augusztusában tartóztatja le a kommunista állami rendőrség. 1953. augusztus 19-én hal vértanúhalált a vácărești börtönkórházban. 1966-ban szűk körben újratemetik csontjait a gyulafehérvári székesegyház kriptájában. Vö. FERENCZI S.: *A Gyulafehérvári (Erdélyi) Főegyházmegye történeti papi névtára*, Szent István Társulat–Verbum, Budapest–Kolozsvár 2009. 331.; CATHOLIC HIERARCHY: *Bishop Győző Simon Macalik*, in: <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bmacz.html> 2024. május 9. 14²⁵.

4 Dr. Eröss Alfréd (1909-1950) római katolikus titkos püspök, teológiai tanár, termékeny egyházi író. Kézdivásárhelyi és aradi tanulmányai után a teológiát a Pápai Gergely Egytemen végezte, ahol filozófiai és teológiai doktorátust szerzett. 1935-ös felszentelése után hazatérve segédlelkészként munkálkodott, 1938-tól Kolozsváron kórházlelkész. 1940-től teológiai tanár és spirituális. 1949 február 11-én, titokban püspökké szentelik Bukarestben. Ezt a címet egészen haláláig, 1950. július 31-éig tölti be. Vö. FERENCZI S., 230.; CATHOLIC HIERARCHY: *Bishop Alfréd Eröss*, in: <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/beross.html> 2024. május 9. 1514.

betöltött lelkiigazgatói tisztségében elődje volt Erőssnek, az egyházi rend szentségét – biztosítandó ezzel a román kommunizmus alatti papi hatalom átadását – tekintve azonban Erőss előbb tölti be a titkos püspöki funkciót, így Macalik ebben bizonyos szempontból utódjának tekintendő.⁵ Mindezek mellett azonban nemcsak hivatalos kapcsolatban álltak, hanem egy ezt felülmúló szívélyes baráti viszonyulás is jellemezte a két történelmi személyiség közötti kapcsolatot, amit lelkiatya és lelkigyermek viszonylatban is értelmezhetünk.⁶

Elöljáró és kispap levelezése

Macalik és Erőss első levélváltására a fellelhető levéltári anyagokból értesülhetünk. Mindezek közül Macalik első, szívélyes levelét, mint lelkiigazgató írja alá és küldi el a Rómában tanulmányokat kezdő Alfréd kispapnak 1929. november 1-én. Az imént említett napon, 10⁴⁵-kor befejezett levélnek két alapvető üzenete van a filozófia-teológia képzésre jelentkezett, és a római Német-Magyar Kollégiumba frissen felvett növendék számára. Egyrészt „*kis kardinálisnak*” nevezi őt és a Szentlélek formáló kegyelmét kéri az újonc növendék számára,

„aki mind az Ő kegyelmével formálta az apostolokat,
a vértanúkat, a hitvallókat, szüzeket, akiknek ma ünnepét üljük:
a névtelen szentekét.”⁸

5 Vö. Jakubinyi Gy.: *Isten Szolgája Márton Áron az erdélyi püspökök sorában*. Adalékok Áron püspök életrajzi adataihoz, Verbum, Kolozsvár 2017. 35–36.

6 Vö. GYFL-ÉL 6. cs. 1832/1938.; GYFL-ÉL 6. cs. 2831/1938.; GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1938. szeptember 10-ei üdvözlő lap.

7 Utalás a Collegium Germanicum et Hungaricum növendékeinek piros reverendájára, melyet a jelölt az intézet kapuján belépve ölthetett magára.

8 Gyulafehérvári Főegyházmegye Levéltára-Érseki Levéltár (továbbiakban: GYFL-ÉL) VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1929. november 1-ei levél.

Másrészt az erősség fontosságára hívja fel figyelmét az újonc germanikus diáknak a szellemi munkát tekintve, valamint a bölcsesség megszerzésének erőssége oldaláról a lelki dolgokat nézve. Macalik ezen viszontleveléből megállapítható, hogy lelkivezetői szívélyesség jellemezte kettejük kapcsolatát, s így ő „*testvér az Úrban*” a címzettként megszólított szeminaristával.⁹

Kronológiai szemszögből tekintve Macalik legközelebb 1932. július 29-én küld levelet Rómába, a Német-Magyar Kollégiumba, Erős Alfrédnek címezve. Ebben a levélben beszámol az egyházmegyében és a szemináriumban történő hétköznapi ügyrendről és folyamatokról. Levelének tartalma azt is kiemeli, hogy nemcsak Erős Alfréddal ápol jó viszonyt a növendékek közül, hanem igencsak nagyra tartja Dávid Lászlót¹⁰ is, aki leírása szerint külföldi tanulmányai alatt megfoghatkozott kissé testben, de lelki buzgalmában és kedvességében a régen ismert növendék maradt. Az itt kifejtett mondatok tanúsodnak arról is, hogy Macalik igencsak jóképességű és buzgó ifjú levitának tekinthette a frissen felszentelt papot, akit ebben az évben neveztek ki első szolgálati helyére Besztercére. A másik fontos téma, amit ez az irat említ, hogy az 1931/32-es akadémiai évben Erős filozófiai doktori címet nyert Rómában és Macalik ehhez gratulál. Egyben inti is lelki vezetettjét, hogy a vakáció folyamán gyűjtsön erőt a további tanulmányokhoz a jövőendő akadémiai évre. Harmadszor beszámol Tölgyes Lajos¹¹ hazautazásának körülményeiről és a római tanulmányokra kiküldendő kispapok kilátástalan helyzetéről,

9 Vö. *Ibidem*.

10 Dr. Dávid László (1907-1992) római katolikus pap, püspöki titkár, főesperes, nagyprépost. Gimnáziumi tanulmányait Kézdivásárhelyen, a teológia hallgatását Rómában végezte filozófia és teológiai doktorátust szerezve. 1931-ben részesül az áldozópapi rendben. Segédlelkész Besztercén, Brassóban és Kolozsváron. 1946-tól püspöki titkári beosztást kap, később 1951-1964 között bebörtönözi a kommunista államhatalom. 1973-tól Gyulafehérváron főesperes-plébános, és a nagypréposti stallumot is betölti. 1977-től előbbi beosztásában a kolozsvári kerület élére kerül. Vö. Ferenczi S., 220.

11 Dr. Tölgyes Lajos (1908-1989) római katolikus pap. A középiskolát Gyulafehérváron, a teológiát Rómában végezte, itt szerzett filozófiai doktorátust. 1943-ban nyeri el az áldozópapi rendet. Szentelése után kolozsvári kórházlelkésszi funkciót tölt be. 1944-től életét emigrációban tölti le a németországi Mallersdorfban. Vö. Ferenczi S., 432.

arról a pénzhiányról, amely a lehetséges jelölteknek megghiúsította a külföldi tanulmányok lefolytatását. Negyedrészt a spirituális-dogmatika tanár a külföldön tanuló kispap segítségét kéri a dogmatika tanítására vonatkozó püspöki kérés teljesítése érdekében, amely 1930-ban előíranyozta a tanárok számára, hogy a tanrendben különleges figyelmet fordítsanak a keleti egyházak hitrendszerének megismertetésére.¹² Szigorúan lelkére köti, hogy figyelje az ebben a témában megjelenő kiadványokat, s azokat „*minden külön kérés nélkül, feltétlenül*” küldje meg neki, különös tekintettel Theophilus Spačil SJ teológus munkáira. A levél zárósoraiból az is nyilvánvaló lesz, hogy Macalik Gombos Károly akkori magyarországi diakónussal is kiemelkedően jó kapcsolatot ápolhatott, aki tőle napi imádságot kért céljai megvalósításáért, s Győző spiri üdvözlétét küldve, Eröss által ezt meg is erősíti.¹³

A gyulafehérvári lelkiigazgató és a római kispap viszonylatában a következő levélváltás 1932. november 22-én következik be. Ebben a levélben, amellet, hogy Macalik, a kispap segítségét kéri egy bizonyos torinói könyvrendelés kifizetése okán, tanúságot tesz nagylelkűségéről, s felajánlja elsőként imáját a római Német-Magyar Kollégium részére, másodsorban Alfrédon keresztül csekély anyagi támogatást is ajánl az intézmény számára. Leveléből kitűnik, hogy a kollégium egykori növendékeként a nehéz időkben sem közömbös az alma mater sorsa iránt. A levél végére írt utóiratban beszámol örömről Tölgyes gyógyulásával kapcsolatban, akinek a borszéki pihenőszabadság meghozta gyümölcsét, s visszatérve az Örök Városba, őt Eröss gondjaira bízza.¹⁴

Macalik 1933. április 5-én keltezett levele két témát fő témáról értesíti az olvasót. Egyrészt lelki atyaként gratulál és hálát ad Eröss Alfréd egyházi előmeneteléért, hiszen a kispap ebben az évben

12 Vö. Vö. Acta Apostolicae Sedis Vol. 22. Num. 3. 1930., in: <https://www.vatican.va/archive/aas/documents/AAS-22-1930-ocr.pdf> 2024. máj. 10. 14³⁵.; GYFL-ÉL 6. cs. 1615/1930.

13 Vö. GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1932. július 29-ei levél.

14 Vö. GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1932. november 22-ei levél.

kapta meg a kisebb rendeket Rómában, s ebbéli örömét nemcsak egyszerű gratulációban fejezi ki Macalik spiri, hanem a személyes imádság által is,

„mert én minden nap megemlékezem minden volt tanítványomról...”¹⁵

A levél második részében, a gratuláció mellett, beszámol a gyulafehérvári papnevelőben végzett spirituális tevékenységéről, s arról a lelkigyakorlatról, amelyet szintén a rendek feladását előzte meg Gyulafehérváron, és amelyet Scheffler János akkori nagyváradi teológiai tanár tartott. A Macalik meghívására érkezett professzor elmélkedései nagyon megalapozták a lelkiigazgatót, s ezt a meghatottságot tetézte gr. Majláth püspök március 29-ei, reggeli szentmisén tett látogatása, amelyen a főpap nagyon megérintően szólt a növendékekhez. A levél ezen pontján Macalik beszámol arról, hogy a püspök kijelentette, hogy Scheffler tanár urat kiszemelte, hogy koadjutor püspök legyen belőle, de az akkori bukaresti hatalom ezt mindenképpen akadályozni kívánja.¹⁶

Soron következő 1933. május 17-ei levelét csupán egy téma jellemzi: a folyamatos tudásgyarapítás. Ebben a kézzel írott rövid levélben néhány dogmatika tárgyú folyóiratot rendel meg Alfréd kispapon keresztül, s a küldemény kifizetése és hazajuttatása tekintetében egykori növendéke segítségét kéri. Szeretett városát viszont nem látni kényszerülten, kifejezi:

„sajnálom, hogy az idei év alatt sem tudok eljutni Rómába”¹⁷

Macalik 1933. november 11-én kelt levele a szokásos imatámogatások és üdvözlteken túl előre jelzi Majláth püspök római, év végi közelgő látogatását. Az iménti szokásos könyvrendelési ügyeken

15 GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1933. április 5-ei levél.

16 Vö. *Ibidem*

17 Vö. GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1933. május 17-ei levél.

túlmenően, a karácsony közeledtével, Macalik gondoskodni kíván Alfréd növendéken keresztül a dogmatikát tanuló kispapok szellemi táplálékáról, s nekik az Augustinus Merk SJ gondozásában megjelent görög-latin Újtestamentumot szánja ajándécul hazahozatni Gyulafehérvárra. A levél egyik egyedi része, hogy kedves egykori tanítványát megkéri, hogy amennyiben lehetősége nyílik a püspök úr kíséretében üdvözölni XI. Piusz pápát, tegye azt meg, és

„mondja meg neki, hogy van az erdélyi hazában egy spirije,
aki őt nagyon szereti és tiszteli”.¹⁸

Levélváltás a szent rendek elnyerésének küszöbén

Eröss Alfréd, a nagyobb rendek felvételére készülő növendék, és Macalik lelkiigazgató közötti levelezésben az 1935. szeptember 17-én Rómába küldött levél jelent határmezsgyét, hiszen ez Alfréd kispapot diakónussá szentelésének előzményeiről tájékoztatja bizalmasan. Macalik tudomására hozza a szentelendőnek, hogy Majláth püspök gyenge egészségi állapota nem teszi lehetővé, hogy Rómába utazzon a szentelésre, és szinte teljesen kizárt, hogy lelkigyakorlatot tartson a magasztos esemény előtt. Bővebben a küldemény arról is tájékoztatja a címzettet, hogy annyira gyenge a főpásztor egészsége, hogy képtelen otthoni püspöki teendőit végezni, s az azévi diakónus- és papszentelést is csak nagy nehézségek árán tudta elvégezni.¹⁹ A küldemény utolsó soraiban mintegy meghatódottan Győző spiri, bizonyos prófétai előrelátással így vall saját életállapotáról és az eljövendő generációk sorsáról:

18 GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1933. november 11-ei levél.

19 Vö. GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1935. szeptember 17-ei levél.

„Hiába, kezdek kopni már én is. Jöjjenek haza a fiatalok és váltsanak fel minket vénülöket.”²⁰

Eröss Alfréd október 27-ei papszentelése előtt közvetlenül egy héttel is kap egy újabb levelet a spiritől, amely már nem tájékoztató vagy praktikus jellegű, hanem a papság lelki és teológiai alapjára emlékezteti Alfrédot. Amint azt az október 20-án kelt levél megszólítása is tükrözi, a kispapból immár tisztelendő testvérré lép elő a címzett Győző spiri számára. E levélben a spirituális különleges gratulációit fejezi ki a közelgő papszentelést illetően, különösen felhívva az ő figyelmét a papi méltóság alapjára, a Szentlélek általi, Krisztussal való egyesülésre. A levél megfogalmazása pontos dogmatikai és spirituális tudásról és tapasztalatról árulkodik. Egyfajta mély látásmódról, melyet az idősebb testvér szeretne átadni kisebb tisztelendő testvérének.²¹

A spirituális atyának az egykori növendékhez, immár újmisési paptestvérhez intézett levelei sorát egy 1936. április 19-én keltezett levél zárja, amelyből megtudhatjuk, hogy nemcsak közös lelki témákat érintettek levélváltásaik folyamán, hanem mint teológiát értő emberek egymás tudására és véleményére is szívesen támaszkodtak. A levél első sorai arról számolnak be, hogy Eröss Alfréd római tanulmányi évének egy utolsó, Scheebenről teológiájáról szóló munkáját előzetesen megküldi Macaliknak, hogy ő azt bíráltnak vesse alá. A levélben megfogalmazott javítási javaslat, mely kétszeri elolvasás után született meg, a dolgozat bevezetőjét tartja túl hosszadalmasnak, valamint a kifejtésben szorgalmaz módosításokat a teológus-pap felfogását megvilágítandó módon. Második fő témaként megjelenik az egyházmegyei helyzetről szóló beszámoló Macalik részéről. Leírása szerint Majláth püspök egészségi állapota mit sem változott, s akadályoztatása miatt a nagyheti szertartások mindegyikét Valerio Valeri²² apostoli nuncius végezte. Macalik

²⁰ *Ibidem.*

²¹ Vö. GYFL-ÉL VI/30. Kisebb személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1935. október 20-ai levél.

²² Valerio Valeri (1883-1963) római katolikus püspök, pápai nuncius, bíboros. Teológiai tanulmányait Rómában végezte, ahol 1904-től a teológia tanára.

spirituálisnak nagy munkát és élményt jelentett ez az esemény, hiszen szertartói minőségben volt jelen a szent szertartásokon és sikerélményként számol be, hogy a gyulafehérvári székesegyházban sikerült bevezetni a pontos, a Szentszék által megkövetelt liturgikus szabályokat. Levelének harmadik mondanivalójaként, belsőséges családi ünnepről is tudósítja az ifjú paptestvért jelesül édesanyja nyolcvanadik születésnapjának megünnepléséről, melyen családjának szinte minden tagja igyekezett részt venni.²³

Összegzés

Az imént kidolgozott részletekből nemcsak Macalik Győző és Eröss Alfréd személyes kapcsolattartásának mikéntjéről és témáiról kaphatunk betekintést, hanem sokszor arról a papi profilról is tanúskodnak a feltárt anyagok, amely komolyan veszi a formálásnak és a formálódásnak kölcsönös lehetőségét. Ennek tudatában elmondhatjuk, hogy kettejük kapcsolatát inkább a kollegialitás jellemezte már a papságra készülő korai években is, mint az alá- vagy fölérendeltség viszonya. Ezáltal nyerhetünk tiszta képet a bizalomról, amely e két nagyszerű, nagy tudású és a szent dolgoknak mélyen elköteleződő személy kapcsolódási pontjait jellemezte. Óhatatlanul állapíthatjuk meg, hogy a felettesek nem tévedtek semmit, mikor évtizedekkel később őket püspöki méltóságra emelik.

1920-tól a Vatikáni Államtitkárság munkatársa. Később Franciaországban, Egyiptomban és Szaúd-Arábiában diplomata funkciót tölt be. Nunciusi rangban előbb Románia, majd Franciaország nunciusa. 1953-tól bíboros és a szerzetesi rendekért felelős prefektus. Vö. Catholic Hierarchy: *Valerio Cardinal Valeri*, in: <https://www.catholic-hierarchy.org/bishop/bvaleri.html> 2024. május 10. 1835.

23 Vö. GYFL-ÉL VI/30. Kisebbségi személyi hagyatékok 2. doboz, Macalik Győző személyi hagyatéka, 1936. április 19-ei levél.